

İSTİKLÂL HARBİ YILLARINDA EŞKİYALIK OLAYLARINA KARŞI ORTA
KARADENİZ'DE TEŞKİL EDİLEN BİR SİVİL DİRENİŞ ÖRGÜTÜ

"OYMAK TEŞKİLÂTI"

(Teşkilâtın Yapısı, Amacı ve Faaliyetleri)

Zekeriya TÜRKMEN*

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin de saflarında yer aldığı İttifak Devletleri'nin yenilgiye uğraması, Avrupa'nın sömürgeci devletlerine Osmanlı İmparatorluğu'nu paylaşmaya yönelik projelerini uygulama fırsatı vermiş görünüyordu. Avrupa'nın güçlü devletleri olarak bilinen İtilaf Devletleri, savaşın sonunda Osmanlı Devleti'ne Mondros Mütarekesini kabul ettirmişler, "*Şark Meselesi*"ni çözdüklerinden emin bir şekilde Anadolu'nun paylarına düşen kısımlarının işgaline girişmişlerdi. Bunu yaparken, bir taraftan da Anadolu'nun bazı bölümlerini kendilerine vermeyi vaad ettikleri Rum ve Ermeni azınlığı kışkırtmaktan geri kalmamışlardı. İşgalcilerin Rum ve Ermeni azınlığa vaad ettikleri yerler arasında Orta ve Doğu Karadeniz ile Doğu Anadolu yöresi bulunmakta idi. Savaşın sonunda, Mondros mütarekesini imzalamak mecburiyetinde bırakılan Osmanlı Devleti, Mütareke Dönemi (1918-1922) olarak adlandırılan yıllarda pek çok zorluklara göğüs germek durumunda kaldı. Mütareke hükümlerine göre orduların terhisi, silâh ve cephanenin teslimi söz konusu iken, Anadolu'daki subayların anlaşma hükümlerini hiçe sayarak başlattıkları silahlı direniş hareketi, kısa bir süre sonra doğacak olan Türk İstiklâl Mücadelesi'ne zemin hazırladı.

Orta Karadeniz'de Eşkîyalığın Artması

Mütareke hükümlerinin doğurduğu kargaşa ortamı yanında, taşrada öteden beri devam edegelen otorite boşluğu ve idarî mekanizmadaki aksaklıklar, o sırada memleketin her yanında eşkîyalık olayları ile ayrılıkçı hareketlerin artmasına sebep oldu. Bu tür faaliyetlerin en yoğun olduğu mekânlar, gayr-ı müslim unsurların nüfus itibarıyla çokça buldukları ve Osmanlı kolluk kuvvetlerinin yetersiz

* Dr., Kuleli Askeri Lisesi Tarih Öğretmeni.

kaldığı bölgelerdi. Nitekim, Orta Karadeniz ve Anadolu'nun merkez bölgesi buna örnek gösterilebilir. Bu dönemde Pontusçu faaliyetlerin yanı sıra, Kürt Te'âlî Cemiyeti'nin organize ettiği çeşitli eşkıyalık olaylarında da bir artış olduğu görülmektedir. Başlangıcı bir hayli eskilere uzanan Pontus Meselesi, Milli Mücadele öncesinde -özellikle Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonra- tehlikeli bir hal almıştır¹. Bilindiği gibi, Anadolu'nun Karadeniz kıyılarında bir Pontus Rum Devleti'nin kurulması tasarısı, XIX. asrın ilk yarısına kadar uzanmaktadır. Tanzimat ve Islâhat Fermanları ile azınlıklara verilen geniş imtiyazlar² yanında, 1877-1878 Osmanlı Rus Harbi'nden sonra Rusya'nın istekleri Rum azınlığın harekete geçmesine sebep olmuştur. Amerika Rum göçmenlerinden rahip Klematios tarafından teşkil edilen Pontus Merkezi, bir müddet sonra cemiyetleşerek 1904 yılında Merzifon Amerikan Kolojinde teşkilatlanmasını tamamlamış³ ve zamanla bu teşkilat genişletilmiştir⁴. Pontus Meselesini doğuran sebepler incelenirse iki konu belirginlik kazanır: Biri kilisenin taassubu, diğeri ise Avrupalıların entrikalarıdır⁵. Pontus Rum Devleti'nin kurulması Megali İdea'da ifadesini bulan Yunan emperyalizminin hedefleri arasında olup, içeride ise bu fikir o sırada Fener Patrikhanesi tarafından desteklenmekte idi.

Bu arada, ayrılıkçı faaliyetler ve eşkıyalık olaylarının giderek artması, Anadolu'da görev yapan askerî ve mülkî devlet idarecilerinin, devlet merkezine gönderdikleri raporlarda kolluk kuvvetlerinin yani jandarmanın sayıca çoğaltılması yolunda tekliflerde bulunmalarına sebep olmakta idi⁶. Nitekim, 1919 yılı

1 Pontus Meselesi hakkında geniş bilgi için bk. *Pontus Mes'eleleri*, Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi Yayını, Ankara 1338. Bahsedilen eser Dr. Yılmaz Kurt tarafından T.B.M.M. Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu yayınları arasında neşredilmiştir. Bk., *Pontus Mes'eleleri*, Ankara 1995. Bilindiği üzere bölgede Ortaçağ döneminde Pontus Devleti diye bir devlet mevcut idi Anadolu'nun Türkler tarafından fethini müteakip bilhâre bölgeye yerleştirilen Türkler nüfus yoğunluğunu ele geçirmişlerdir. Nitekim Mütareke Dönemi'nde yapılmak istenen plebisit istekleri de Rumluk iddialarını pekiştiremeyecektir. Yunanlı bir yazarın ifadesiyle belirtmek icap ederse; "*Hukuk-ı düvelde, bir mahalde evvelce yaşamış bir milletin sonradan hakkını ihkak eder diye bir madde yoktur.*" sözünü ifade etmek gerekir. Bk. Dimitri Timoleonidas Ambelas, *Yeni Onbinlerin İnişi*, İstanbul 1943, s. 9.

2 Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Ankara 1973, s. 201.

3 Nurettin Peker, *İstiklal Savaşı, Resim ve Vesikalarla Inebolu-Kastamonu ve Havalisi Deniz ve Kara Harekâtı*, İstanbul 1955, s. 632; ayrıca bk., *Pontus Meselesi*, mukaddime kısmı, s. 45.

4 Sabahattin Ozel, *Mullî Mucadelede Trabzon*, Ankara 1991, s. 30 vd.

5 *Pontus Meselesi*, mukaddime s. 15.

6 Mesela IX Ordu Kıt'aatı Müfettişi olarak Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Paşa, Yıldırım Kıt'atı Müfettişi olarak Konya'ya giden Mersinli Cemal Paşa askerî gücün artırılması -ki jandarmaya tahvil olarak ifade- yolunda hükümete sık sık müracaat etmişlerdir. Geniş bilgi için bk. Zekeriyâ Türkmen, "II.Meşrutiyet Döneminde Osmanlı Ordusunda Müfettişlik Teşkilatına Geçiş ve Uygulamalar", *Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildiriler*, c. I, Ankara 1996, s. 21-46.

Mayıs ayında bu tekliflerden hareketle jandarma sayısının arttırılması doğrultusunda Hey'et-i Vükelâ'da kararlar alınmış ve bu kararların ilgili mercilere aktarılması gereği vurgulanmıştır⁷. Gerçi terhis edilen askerlerin bir kısmı jandarmaya tahvil edilerek yine buldukları mahallerde istihdam edilmeleri yanında Harbiye Nezareti ile Dahiliye Nezareti ortak bir çaba sergilemişlerse de, Anadolu'nun ücra köşelerinde eşkıyalık olaylarının önünü almak mümkün olmamıştır. Öte yandan, Millî Mücadele hareketinin teşkilatlanma devresinde bulunması sebebiyle, yukarıda ifade edilen bozguncu faaliyetlerin önünü geçmek maksadıyla (İstanbul'daki) hükûmet kanadında etkili tedbirlerin alınmadığını belirtmek gerekir.

İstanbul'un işgali ve diğer bir takım şartların da oluşması üzerine, Ankara'da açılması bir zaruret haline gelen TBMM ve bu meclisin bünyesinden çıkan TBMM hükûmeti de bölücülük, bozgunculuk vs. gibi her türlü eşkıyalık hareketine karşı sert tedbirler alınmasını kararlaştırdı. Evvela memleketin istiklâlini temine yönelik olmak üzere "*Düzenli Ordular*"ın kurulması gereği kabul edildi. Ardından dış düşmanlarla mücadele ederken, içtekilerle de mücadele edilmesi gereği üzerinde duruldu. Bu maksatla bazı yerlerde milis teşkilatına geçilerek mücadele başlatıldı.

Oymak Teşkilatının Kurulması ve Şefik Avni Bey'in Faaliyetleri

Mondros Mütarekesinden sonra İngilizlerle Yunanlıların desteğini temin eden yerli Rumlar, çeteler teşkil ederek Pontusçu faaliyetleri Orta ve Doğu Karadeniz ile İç Anadolu'nun kuzey kesiminde yoğunlaştırdılar⁸. Mütarekeyi takip eden dönemde siyasi amaçlı azınlık çetelerinin yanında, âdî şekavet çeteleri sebebiyle memleketin genel meseleleri arasında asayişin sağlanması önem kazanıyor, asayişsizlik görülen bölgeler ise işgal tehdidine maruz kalıyordu. Rum çetelerinin en yoğun bulunduğu mekânlar ise, yukarıda ifade edilen bölgelerdi⁹. 1919 Yılında Canik Sancağı'nda faaliyet gösteren Rum cemiyeti sayısı ise on civarındadır. Rum halkın bu dönemde Osmanlı hükûmetiyle münasebeti kesilmiş gibiydi; özel ve resmî işler için Samsun'daki metropolithaneye müracaat ediliyordu. Hatta bu dönemde metropolithane, Rumları silahlandırmaya da gayret göstermişti. Türk ordularının terhis edilip silahtan arındırıldıkları bir dönemde, Rumların devamlı saldırılarına maruz kalan Canik Sancağı ve mülhakatında yaşayan yöre halkı, ha-

⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dahiliye Şifre Kalemi, nr: 99/385.

⁸ Nuri Yazıcı, *Millî Mücadele'de Canik Sancağında Pontusçu Faaliyetler*, Ankara 1989, s. 7 vd.

⁹ 1914 Yılında yapılan istatistiklere göre, Canik sancağında 98.739 Rum, 28.576 Ermeni'ye karşılık 265.950 nüfus Türk yaşamakta idi. Bk. Yazıcı, *a.e.*, s. 34; öte yandan 1921'li yıllarda ise Orta ve Doğu Karadeniz'de 2.350.000 nüfusluk Türk'e karşılık sadece 250.000 Rum azınlık yaşamakta idi. Bk., *Pontus Mes'alesi*, s. 8, 67.

liyle canlarını koruma kaygısına düştüler¹⁰. Bu gelişmeler karşısında yöre halkının Rum çetelerine karşı mücadele edebilmek amacıyla milis teşkilâtı vücuda getirmekte kararlı oldukları görülür. Nitekim, hükümet merkezine gönderilen raporlardan çıkan sonuca bakılırsa, Rumlar'ın taşkınlıklarına ve zulümlerine son vermek, diğer taraftan da İtilaf Devletleri'nin bir müdahalesine meydan bırakmamak için, Canik Sancağı'nda asayişin temini acil bir mesele olarak gündemi işgal ediyordu. Öte yandan, bölge ile yakinen ilgilinen İtilaf Devletleri temsilcilerinden İngiliz Amiral Galthorpe ve Fransız Amiral Amet, 1918 Kasım'ı sonunda; "*Samsun'da mütareke hükümlerinin uygulanmamış olduğu ve Hristiyanları toptan öldürmek için Müslüman ahalinin silahlandırıldığı*" iddiasıyla hükümete şikayette bulunmuşlardı¹¹. Halbuki, bölgede görevli mülki ve askerî idarecilerin gönderdikleri raporlara bakılırsa, bölgede asayişsizliğin asıl sebebinin, "*çoğunluğu Rum asıllı olan asker kaçakları*"ndan teşekkül eden çeteler olduğu anlaşılmakta idi¹².

Orta Karadeniz'deki bu çete faaliyetlerinin artması üzerine, Osmanlı Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti ile Harbiye Nezareti, Mirliva Mustafa Kemal Paşa'yı IX. Ordu Kıt'atı Müfettişi Umumisi (bilahare bu III. Ordu Müfettişliğine tahvil edilmiştir) sıfatıyla Anadolu'da görevlendirdi¹³. Mustafa Kemal'e verilen yetkiler bölgenin asayişsizlik sebeplerini araştırmak, mütareke hükümlerinin uygulanıp uygulanmadığını tespit etmek ve iddia olunduğu üzere teşkil edilmiş olan şûrâları lağvetmekti¹⁴. Samsun'a vardıktan sonra mıntkasında faaliyete geçen Paşa, asayişsizlik sebeplerini araştırarak alınması gereken bir dizi tedbirleri de İstanbul'a bildirmiştir¹⁵. Mustafa Kemal Paşa'nın kesin çözüm olarak ileri sürdüğü konu ise, "*yeni neferlerin silah altına alınması ve jandarmaya yardımcı bir kuvvetin oluşturulması*" teklifi idi¹⁶. IX. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa'nın, bu bölgeden doğu illerine gidişini takip eden dönemden sonra asayişsizlik had safhaya ulaşmıştır. Hatta, Canik Sancağı'ndaki Müslüman halk, Pontusçulara karşı bir takım savunma ve asayiş tedbirlerini görüşmek üzere, 27 Haziran-3 Temmuz 1920 tarihleri arasında Merzifon Asayiş Kongresi'nin toplanmasına karar vermişler; bu kongrede alınan kararlara göre de, jandarmaya yardımcı olacak vazifesi sadece asayiş

¹⁰ Bölgede Rum çeteleri tarafından yapılan kanlı faaliyetler sonunda pek çok masum halkın öldürüldüğü belgelerle sabittir. Bk. *Pontus Meselesi*, s. 58-63, 69,79,81-86, 89-90,92-93, 100, 145-158; *TBMM Zabıt Ceridesi*, c.XV, s.241; ayrıca bk. Yazıcı, a.e., s. 46-56.

¹¹ Gotthard Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri*, Ankara1986, s. 102.

¹² Jaeschke, a.e., s. 103.

¹³ M. Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.I, Ankara 1987 (MEB. Yay.) s. 7-11.

¹⁴ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dosya Usûlü İrade Tasnifi (DUİT)*, nr: 68/23.

¹⁵ *Harp Tarihi Vesikalari Dergisi*, Sayı: 45 (1963), vesika nr: 1051/a, b, c, d; Mithat Sertoğlu, "Mustafa Kemal'in Samsun'dan Gönderdiği İki Mühim Rapor", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, III/14, (1968), s. 5-7.

¹⁶ *Harp Tarihi Vesikalari Dergisi*, Sayı: 4, (1953), Vesika nr: 69.

sağlamak olan gönüllü bir kuruluşun teşkilini gündeme getirmişlerdi¹⁷. Alınan kararlara göre, bu teşkilatlanmanın yapılmasında yörede bulunan askerî birliklerden istifade edilecekti. Nitekim, yukarıda cereyan eden olayların olduğu tarihlerde, karargâhı Samsun'da bulunan 15. Fırka (Tümen) komutanı Şefik Avni Bey'in¹⁸ önderliğinde milis kuvvetleri teşkili yoluna gidilmiş ve bu teşkilatlanmaya "*Oymak Teşkilâtı*" adı verilmiştir. Şefik Avni Bey, bağlı bulunduğu 15. Kolordu Komutanlığı vasıtasıyla TBMM hükûmeti Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine (yani Genelkurmay Başkanlığı) gönderdiği 26 Haziran 1920 tarihli bir yazıda Oymak Teşkilatı hakkında şu bilgileri veriyordu:

"15. Kolordu Komutanlığı

1. Şube nr: 584

26 Haziran 1336

1- Teşkilât-ı Milliye'sini ikmâl eden köyler şimdiden emniyet tertibatına alısmalı: Kanları biraz askerce akıtılmalı. Bunun için her köy, gece ve gündüz köyün yakın emniyet tertibatını ittihaz ederek hariçten tasallut etmek isteyen olan eşirrayı men'etmeli ve mücavir İslâm köyleriyle devriyeler vasıtasıyla temasta bulunularak ittihat ve muvasalayı haleldar etmemeli ve birbirlerinin halinden haberdar olmalı.

2- Bu tertib etrafa heyecan vermek için değildir. Binaenaleyh sakin gürlütüsüz hareket edilmeli.

3- Beher köyün biri köyde kalacak muhafızların (ihtiyar, genç, misak-ı seferiye gayr-ı muhtemel olanlar) başı ve diğeri köy harici toplu olarak kullanılacakların başı olmak üzere iki nevi reis vardır ki; bunlara Bey denir. Ve birinci nevine *Köybeyi*, ikincisine *Kırbeyi* ismi verilir. Bir kaç köy *Oymak* teşkil eder. Oymakların da bir mıntıkada kalacaklara kumanda eden *Köy Oymakbeyi* ve diğeri mıntika civarında kalacak olan mezra mesakinine muhtemel *Kır Oymakbeyi* namıyla iki beyi vardır. Köy Oymakbeyi Köybeyi tarafından yapılacak olan ve birinci maddede musarrah bulunan yakın müdafaa tertibatını emr ve emrin icrasını temin edecek ve suret-i icra-

¹⁷ M Fuat Zübeyroğlu, *Yurdumuz Havza*, İstanbul 1341, s. 49-51. Zübeyroğlu hatıralarında, "Kongreye katılan kazalar, bölgelerinde atlı ve yaya olarak "kuvve-i muhafazalar" kuracaklardı. Bunların vazifesi asayişin sağlanması konusunda jandarmaya yardımcı olmaktı. Müdafaa-i Milliye cemiyetince emir ve kumandaya yetenekli memurların tayini lüzumu dile getirilmekte idi. Yine emir ve kumandayı üstlenenler kuvve-i umumiyenin talim ve irşadına çalışacaklardı" demektedir.

¹⁸ Erkân-ı Harp Kaymakamı (yarbay) Şefik Avni Bey (1884-1960), Samsun'da doğdu. Hüseyin Avni Bey'in oğludur. 1903'de Mühendishane-i Berrî-yi Hümâyûndan, 1906'da Erkân-ı Harbiye Mektebinden mezun oldu. 1909-1911 Yılları arasında Almanya'da eğitim gördü. Çeşitli birlik ve askerî kurumlarda göreve yaptı. Trablusgarp, Balkan, I. Dünya Harbi (Doğu, Filistin, Sina)'ne ve katıldı. Sina cephesinde esir düştü. 27 Ağustos 1919'da esaretten dönerek 15. Fırka komutanlığına tayin oldu. İstiklâl Harbine katıldı. 19 Şubat 1921 yılında kendi isteği ile emekliye ayrıldı. 1960 Yılında vefat etti. Bk. *Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, (Genelkurmay Yay.), Ankara 1989, s. 223-225.

sını teftiş ve murakabe etmekle beraber Kır Oymakbeyi de haberdar edilecektir. Mıntıka komutanlıkları aylık raporlarında bu tertibat hakkında tafsilat vereceklerdir.

4- Böylece Kırbeyi, Köybeyi suretiyle iktisam, mahaza emr ü kumandayı kolaylaştırmak içindir. Yoksa cümlemiz daima elbirliği etmeğe mecburuz.

15. Fırka Kumandanı
Şefik Avni

Zeyl: Teşkilât-ı Millîye, emsali silah altında bulunanlar dahil edilmez. Bunlar askere gelir. 315-316 (1899-1900) tevellütlülere yani henüz silah altına alınmamışlardan ithal olunabilir ve atiyen hem-sînleri toplanınca bunlar yine askere gelir."¹⁹

Şefik Avni Bey iki gün aradan sonra, Oymak teşkilâtının amacını da şu ifadelerle açıklamaya çalışmıştır:

"15. Fırka Komutanlığı
1. Şb. nr: 584

1- Millî teşkilâtın (yani Oymak teşkilâtının) vücuda getirilmesindeki maksadın Hristiyan köylülerine bervech-i âtî izah edilmesi ve Hristiyanlar tarafından bu hususta her hangi bir İslâma vukubulacak istifsara ayni suretle cevap i'tası için Beyler vasıtasıyla ahaliye telkinatta bulunulması lazımdır: (Bizim dinimiz, memleketimiz ve padişahımızın muhafazası için elbirliği yapıyoruz. Bunlara karşı gerek harîçten, gerekse dahilden vukubulacak hainane her teşebbüsü imhaya yemin ettik. Zaten bu toprakların yabancı ellere geçmemesine sizin de menfaatiniz vardır. Binaenaleyh bizim bu teşkilatımıza memnun olmalısınız. Düşmanlarımıza alet olmaktan sakınınız. Temiz yüreklerimize muavenet etmek isterseniz bu arzünüzü kabul ederiz.)

2- Teşkilata arz-ı hizmet etmek isteyen Hristiyan köylerin isimleriyle kuvvet miktarı fırkaya bildirilecek ve bunlar hakkında suret-i harekete dair emir bilahare verilecektir.

15. Fırka Komutanı
Şefik Avni"

Erkân-ı Harp Kaymakamı (kurmay yarbay) Şefik Avni Bey, 3 Temmuz 1920 tarihinde Köybeyi ve Kırbeyleri'ne gönderdiği bir emirde, Yunanlılar'ın Rumları kışkırtacağından bahsederek, her an hazır olmaları gerektiğini belirtiyor ve Kırbeyleri'nin Müslüman köyleri arasında devriyeler çıkartmalarını, her hangi bir tecavüz vuku'unda ise toplu olarak hareket etmelerini istiyordu. Adı geçen kişinin 4 Temmuz 1920 tarihli bir yazısından ise, Oymak Teşkilâtı'nda ufak bir takım değişiklikler olduğu anlaşılmaktadır. Şefik Avni Bey'in ifadesiyle yapılan değişiklikler şunlardır:

¹⁹ Genelkurmay ATASE Arşivi nr: 5/1774, Klasör: 777, Dosya:2-A, Fihrist: 2-2, 2-3, 2-4.

"15. Fırka Komutanlığı

1. Şb. Nr: 584

1- Teşkilât-ı Milliye hakkında verilen emirlerde Bey yerine Ağa kelimesi ikame olunacaktır. Köy Ağası ve Oymak Kır Ağası şeklinde kullanılacaktır.

2- Her köyün ve oymağın adına tabi olduğu yer adı ilave olunacaktır. Alanus Köy Ağası, Kadı Murad Oymağı Kır Ağası gibi.

3- Kasabaların her mahallesi bir köye ve hey'et-i umumiyesi oymağa muka-bildir. Mahalle ve kasabanın ismi de baş tarafa gelecektir. Pazar Kır Ağası, Giresun Oymak Ağası, Havza Oymak Kır Ağası gibi.

4- Kır ve Köy efrad ve ağaları hep bir arada bulunurlar. Köyün emir ve ku-mandası Köy Ağasında, kırın Kır Ağasında bulunur.

15. Fırka Kumandanı

Şefik Avni"

Bu teşkilatın yapılmasında büyük emeği geçen Şefik Avni Bey, bilahare teşkilatın işleyişi, yapısı, görev ve sorumlulukları hakkında da bir talimatnâme hazırlamıştır. Buna göre Oymak Kır Ağalarının başkanlığındaki teşkilat, doğrudan doğruya bulunduğu bölgedeki mıntika komutanının emri altında bulunacak ve ondan talimat alacak ve uygulayacaktır. Oymak Kır Ağası, bölgesindeki her türlü olaydan haberdar olacak, asayiş-i sağlayacaktır. Şefik Avni Bey'in bu yoldaki emri şu şekildedir:

" 15. Fırka Komutanlığı

1. Şb Nr: 584

1- Oymak Kır Ağalarının maiyetinde Köy Kır Ağaları vardır. Oymak Ağalarının maiyetinde de Köy Ağaları vardır. Oymak Kır Ağalarının maiyetindekiler muharip, Oymak Köy Ağalarının maiyetindekiler muhafızdırlar. Bu ağalar, doğrudan doğruya mıntika kumandanının emri altında olup ondan emir ve talimat alırlar.

2- Oymak Kır Ağalarına mıntika kumandanı tarafından her hangi bir zaman, her hangi bir mahalde toplanma emrolunursa, efrad seferber halinde orada içtima edecektir. İçtima edemeyecek derecede hastalık gibi mazeret-i kat'iyeye-i meşru'ası olanların hey'et-i ihtiyariyesinin şahadetnamesini Köy Kır Ağasının tarh-ı tasdikinde Oymak Kır Ağası tarafından mıntika kumandanlığına verilecektir. Bu hususta sahtekârlık edenler hakkında ceza alınır.

3- Oymak Kır Ağalarının iki ehemmiyetli vazifeleri vardır. Biri asayiş-i mahal-linin temin ve muhafazası, diğeri muharebe etmek vazife-i vataniyesidir.

4- Her Oymak Kır Ağası kendi mıntikası dahilinde her türlü vukuattan haberdar olacak sirkat, gasp, vuku' bulunca ki, bunun ne suretle ve kimin tarafından yapılmış olduğunu mutlaka bilmiş ve öğrenmiş olacağından, şiddetle takip edecek gasıbı derdest, malı sahibine iade edecektir. Katil vuku'bulduğu takdirde Oymak Kır

Ağası katili her nereye giderse gitsin maiyetiyle şiddetle takip edecek ve behemehal katili elde edecektir.

5- Oymakları, buldukları köyün ismine nisbetle bir'den itibaren numero ita edilerek isim verilecektir.

6- Oymak ve Kır Ağalarından vazife ve hizmetlerinde fevkalade yararlıları görülenlerin nişan ve sair mükafatla taltiflerine delalet edilecektir."²⁰

Oymak teşkilatı yukarıda kısaca izah edildiği şekilde kurulduktan sonra, askerî usullerle eğitime başlamıştır. Bölük, takım ve manga düzeninde çalışan Oymak teşkilatı, "*gerilla usûlü eğitim*"le yetiştiriliyordu. Oymak Teşkilatı özellikle Orta Karadeniz, yani Samsun ve Canik taraflarında yoğunlaştırılmıştı. Bu yapılanmanın mimarı durumunda olan Şefik Avni Bey'e göre, vatanperver Anadolu Türk'ünün kurduğu bu teşkilatlar "*çete*" olamazdı. Çünkü, yapılan bu didişme, kavgaya millî varlığın korunması, namus, şeref ve en önemlisi de istiklal içindi. Bilindiği üzere çetecilikte, soygunculukta alınteri dökmeden, hiç bir emek sarfetmeden başkasının canına, malına, ırzına, namusuna göz koymak vardı. Vatanperver bir subay olan Şefik Avni Bey, bundan dolayı, halkın oluşturduğu kuvvetlerin Oymak Teşkilâtı adıyla anılmasını daha uygun bulmuştu.

Oymak teşkilatının, faaliyetleri içerisinde en önemlisi atıcılık talimleri idi. Silaha sahip olma, onunla atıcılık yapmak öteden beri, Türk Milleti tarafından aynı zamanda bir millî spor telakki edilmiştir. Oymak teşkilatının üyeleri kendi silahlarını kendileri temin edeceklerdi. Resmi kuvvetler bunlara cephane yardımı yapacaktı. 8 Temmuz 1920 tarihinde verilen bir emirle atıcılık talimlerinin şu şekilde yapılacağı belirtilmekte idi:

"Samsun, 8 Temmuz 1920
15. Fırka Komutanlığı
4-7-36 tarihli emre zeyldir

1- Teşkilat-ı Milliyeye (Oymak Teşkilatı kastediliyor) dahil olan, henüz teşkilatı ikmal edilmeyen yerlerdeki efrad-ı ahali Müdaf'a-i Hukuk Cemiyeti marifetiyle gerek meccanen ve gerek bedelini tesviye ederek elde ettiği fişenklere artık düğünlerde ve keyf için sarf etmemeli ve daha mühim anlar için elde bulundurmalıdır. Yalnız Cuma günü köyün Atıcılık Meydanında adam başına üçer fişenk kadar endahta müsaade vardır. Bunu da hedeflere sarf etmeli. Atıcılık Meydanını askerlik etmiş olanlar idare eder.

2- Köy Atıcılık Meydanı yalnız tüfenk ve tabanca endahtına değil, bomba (humbara) talimine de müsait olmalıdır. Köy namına bir iki bomba sarf edilebilir. Daha evvel hazırlık talimleri yapılmalıdır. Talimlerde kütükten hafif bomba sıklet, cesamet ve vs şeklinde talim bombaları kullanılır. Vücudun her vaziyetinden yatarken, diz üstü ve ayakta günün her vaktinde gece ve gündüz lüzumu vefa edecek surette

²⁰ Genelkurmay ATASE Arşivi: Kls: 1120, Dosya: 2, Fihrist: 15.

koşarken ve otururken bomba (humbara) endahtı talimleri yapılmalıdır. Tabii ki, ayakta ve koşarken endahtı müteakip atıcı yere yatar.

3- Bomba ve humbara talimlerinde istihsaline çalışılacak gaye attığını vurabilmek, uzun 40-60 metre kadar ve yüksekte atabilmek ve isabet ettirmek hususunun teminidir. Talimlerde takip edilecek sırayı şekiller gösterir.

4- Fişengin beyhude yere sarf olunmamasından Köy Ağası sorumludur.

5- Küçük yaştaki çocuklar kat'iyen mektepten alıkonulmayacak, büyükler zi-rattten ve işten mahrum kalmamalı, talimler yalnız Cumaları namazdan sonra akşama kadar yapılmalıdır.

6- Atıcılık Meydanlarından Mıntıka komutanları aylık raporlarda bahsedeceklerdir."

Bu emirden de anlaşıldığı üzere, atıcılık eğitimine son derece büyük önem verilmekte idi. Zaten savaşta kan dökmeyi aza indirmek maksadıyla barış zamanı yapılan eğitimin önemi büyüktü. Burada üzerinde durulması gereken en önemli nokta da şudur: Atıcılık yapılacak diye halkın işinden gücünden alıkonulmaması ve en önemlisi de istikbalde memleketi emanet alacak olan genç nesillerin mekteplerinden kesinlikle alıkonulmaması konusu idi. Şefik Avni Bey, 26 Temmuz 1920 tarihli bir başka emrinde de, çocukların mutlaka okula gönderilmesi lüzumuna dikkat çekerek, eğitim ve öğretime azami önem verilmesini istediği gibi, mıntıka komutanlarının buldukları bölgelerde okul açmalarını da istemekte idi.

Bundan başka, yapılan bu düzenlemeye göre her oymağın ayrı bir bayrağı olacaktı. Bayrağın şekli de belirlenmişti. Buna göre şekli Osmanlı/Türk bayrağı olacak ve bayrağın sol üst köşesinde oymağın ismi yazılacaktı. Her oymağın bayrağı törenle müftüler tarafından yapılan dualardan sonra verilecek, bunun kudsiyeti üzerinde durulacaktı. Dört oymaktan mürekkep bir hey'ete bölük adı verilecekti. Bölük oymak ağası bunları idare ederken müşavir olarak bir de zabıt bulunacaktı.

Oymak teşkilatı, düzenli ordunun kuruluşuna kadar Orta Karadeniz ve Orta Anadolu bölgesinde başarılı faaliyetlerini sürdürmüştü; yöredeki Rum eşkıyasına karşı gerekli takibatı yaparak halkın zarar görmesini önlemeye gayret sarfetmiştir. Bu teşkilatlanma ile halkın Millî Mücadele hareketine katılımı daha da kolaylaştırılmıştır.

Öte yandan, düzenli ordu birliklerinin kurulması göndeme geldikten sonra da bölgenin asayişini ordunun emrine bırakılmıştır. TBMM'nin aldığı 407 sayılı kararname ile 9 Aralık 1920'de karargâhı Sivas'ta bulunan III. Kolordu lağvedilerek yerine karargâhı Amasya olmak üzere Merkez Orduyu kurulmuş, bu orduya 5. ve 15. Fırkaların bağlanması kararlaştırılmış, ordunun komutanlığına

da (Sakallı) Nurettin Paşa getirilmişti²¹. Merkez Ordusu Sivas vilayeti ile Canik, Sinop, Amasya, Tokat, Çorum ve Yozgat müstakil livalarında asayişin sağlanması yolunda faaliyetlerde bulunacağı gibi, Oymak teşkilatının vazifesini de üstlenmişti. Nurettin Paşa'nın gayretleri sonucu 1921 yılında bölgede Asayiş Bölükleri²² ve Emniyet Teşkilatı²³ kurularak çeteciliğe karşı başarılı mücadeleler kazanılmıştır. Asayiş Bölükleri ile Emniyet Teşkilatının işleyiş ve çalışmalarına bakılırsa, Şefik Avni Bey'in teşkil ettiği Oymak Teşkilatının aynısı olduğu dikkati çeker.

Sonuç

Sonuç olarak şunları ifade etmek gerekir. Oymak Teşkilatı, Türk Milleti'nin öteden beri taşradaki sosyal teşkilatlanmasında var olan bir yapılanma olduğundan, kısa sürede halk tabanında büyük destek bularak benimsenmiştir. Günümüzde bölücü eşkiyaya karşı yürürlükte olan korucu teşkilatının o dönemdeki uygulama şekli diye ifade edebileceğimiz bu yapılanma; Türk Milleti'nin İstiklal Harbi yıllarında vatan müdafaasına verdiği önemi göstermesi bakımından son derece önemlidir. İstiklal Harbi yıllarındaki askerî erkân, mütarekenin o ağır şartları altında düşmanla mücadelede başarılı olabilmek amacıyla bir sivil halk örgütlenmesini gerekli görmüşlerdi. Resmî devlet kuvvetlerinin olmadığı, -sayıca azlığından dolayı- görevini layıkıyla yapamadığı bir zamanda, bölgede bulunan yöre halkı, hemen bir teşkilatlanma vücuda getirerek ordu-millet işbirliği ile Orta Karadeniz bölgesindeki Pontusçu faaliyetlerin yok olmasına zemin hazırlamıştır.

²¹ Merkez Ordusu ve Nurettin Paşa hakkında geniş bilgi için bk., Mustafa Balcıoğlu, *Belgelerle Millî Mücadele Sırasında Anadolu'da Ayaklanmalar ve Merkez Ordusu*, Ankara 1991.

²² *Gn. Kur. ATASE Arşivi*, Kıs: 732, Ds: 24, F: 4-63.

²³ *Gn. Kur. ATASE Arşivi*, Kıs: 1122, Ds: 12, F: 107. Bu belgede Emniyet Teşkilatının talimatnamesi mevcuttur. Bu talimatnamede " Emniyet ve asayiş-i dahiliyenin temin ve muhafazasına muavenet, siyasi eşkiyayı te'dip ve tenkil, dahilî isyan ve igtışaş zuhurunda men ve itfasına hizmet etmek ve kazalarda, köylerde, yollarda, yaylalarda, meralarda velhasıl dahil-i memlekette hırsızlığı ve her fenalığı men ve ahalinin can, ırz ve malını elbirliği ile muhafaza, hırsızları, eşirrayı, asker firarilerini ve halkı ifsad eden propagandacıları hükümet kuvvetiyle müştereken derdest eylemek üzere Emniyet Teşkilatı namında bir teşkilat vücuda getirilecektir. Emniyet Teşkilatına kayıt ve kabul bervech-i âtîdir: Emsal-i silah altında bulunmamak, islam olmak, eli silah tutmak, şayan-ı itimad, dindar, müstakîm olmak, 50 Fişengi ile mükemmel bir tüfek sahibi olmak. Asker firarilerinde hiç bir ferd emniyet teşkilatına kabul olunmayacaktır." deniliyordu.